

ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОСТІ НАРАХУВАННЯ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ

Анотація. Проаналізовано основні проблеми нарахування резерву сумнівних боргів, розроблено та апробовано методику визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів.

Аннотация. Проанализированы основные проблемы начисления резерва сомнительных долгов, разработана и апробирована методика определения необходимости начисления резерва сомнительных долгов.

Annotation. The main problems of accrual of provision of doubtful debts are analysed and the method of doubtful debts provision definition is developed and tested.

Ключові слова: резерв сумнівних боргів, дебіторська заборгованість, термін позовної давності, принцип обачності.

На сьогоднішній день підприємства України не спроможні ефективно управляти дебіторською заборгованістю, яка складає значну частину оборотних активів, що стає однією з причин кризи неплатежів. Крім того, планується в найближчі роки перехід на міжнародні стандарти, які мають відмінності. Тому важливо проаналізувати проблеми, що виникають при обліку дебіторської заборгованості. Крім того, у вітчизняному законодавстві відсутні відповідні роз'яснення, коли необхідно нараховувати резерв сумнівних боргів. Тому дослідження проблем управління дебіторською заборгованістю, зокрема визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів, є не тільки актуальним, але й практично необхідним.

Дослідженням проблем обліку і аналізу дебіторської заборгованості, у тому числі проблем нарахування резерву сумнівних боргів, приділяли увагу закордонні та вітчизняні вчені-економісти: Батехін С. Д., Бланк І. А., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Є. Петрик, Савицька Г. В., К. Гувер, Н. Швайк та ін. Однак, не зменшуючи розробок цих вчених, слід зазначити, що досі немає критеріїв визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів.

Метою дослідження є розробка методики визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів.

Завдання дослідження: визначення сутності поняття "резерв сумнівних боргів"; аналіз проблем, що виникають при нарахуванні резерву сумнівних боргів; розробка та апробація методики визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів на прикладі підприємства "Укрнасоссервіс".

Об'єкт дослідження – дебіторська заборгованість підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти нарахування резерву сумнівних боргів.

Якщо заборгованість не погашена вчасно, то вона спочатку стає сумнівною до закінчення терміну позовної давності. Після закінчення такого строку заборгованість переходить у розряд безнадійної. На кожному з цих етапів передбачено свої особливості відображення заборгованості в обліку. Згідно з п. 4 П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" (далі – П(С)БО 10), сумнівний борг – це поточна дебіторська заборгованість, відносно якої є невпевненість її погашення боржником [1]. На думку автора, найбільш повно поняття "резерв сумнівних боргів" можна визначити як суму витрат, що понесена з метою зменшення ризиків недоотримання доходів унаслідок впевненості непогашення дебіторської заборгованості у майбутньому.

Згідно з п. 7 П(С)БО 10, поточна дебіторська заборгованість, що є фінансовим активом (окрім придбанної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів [1]. Згідно зі ст. 257 Громадянського кодексу України (далі – ГКУ), загальний термін позовної давності складає 3 роки [2] відповідно до п. 102.1 Податкового кодексу України (далі – ПКУ), термін позовної давності складає 1 095 днів, якщо розрахунки за дебіторською заборгованістю впродовж цього періоду не відбулися, її визнають як безнадійну [3]. Відповідно до п. 4 П(С)БО 10 безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, відносно якої є впевненість її непогашення боржником чи за якою минув термін позовної давності [1]. Згідно з п. 138.10.6.г ПКУ, до складу інших витрат звичайної діяльності включаються витрати на створення резерву сумнівної заборгованості, що визнаються витратами з метою оподаткування у сумі безнадійної дебіторської заборгованості [3].

Треба зазначити, що є певні невідповідності щодо визначення терміну позовної давності та віднесення нарахованих резервів сумнівних боргів на витрати. Так, у ПКУ у визначенні строку позовної давності не враховується високосний рік (1 095 днів – це 3 роки по 365 днів кожний), коли в інших нормативно-правових актах, наприклад у ГКУ, зазначено період 3 роки, тобто високосний рік враховується. Також, згідно з ПКУ, витрати, що понесені внаслідок нарахування резерву сумнівних боргів, відносяться до інших витрат від звичайної діяльності [3], а відповідно до П(С)БО 10 – до складу інших операційних витрат [1], що є доречнішим, адже безнадійна заборгованість виникла внаслідок операційної діяльності, тому доцільно запропонувати внести поправки в ПКУ щодо встановлення строку позовної давності в 3 роки та віднесення витрат, понесених унаслідок нарахування резерву сумнівних боргів, до складу інших операційних витрат.

Таким чином, для виявлення доцільності нарахування резерву сумнівних боргів необхідно виділити такі етапи даного процесу:

1) аналіз дебіторської заборгованості – визначення, чи є проблемні місця та внаслідок чого вони могли виникнути;

2) визначення, чи потрібно скористатися послугами факторингової компанії;

3) визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів.

Може виникнути ситуація, коли є проблеми щодо погашення дебіторської заборгованості, але факторингова компанія відмовляється від надання послуг. Це означає, що відповідно до принципу обачності необхідно нарахувати резерв сумнівних боргів. Необхідність нарахування резерву сумнівних боргів можна встановити, виходячи з аналізу таких критеріїв:

1) наявність простроченої дебіторської заборгованості більш ніж 30 календарних днів;

2) неплатоспроможність окремих дебіторів;

3) доцільність судового позову.

Оцінка даних критеріїв виконується у такій послідовності:

1-й критерій – є прострочена дебіторська заборгованість (1 бал), немає простроченої дебіторської заборгованості (0 балів);

2-й критерій – є інформація щодо неплатоспроможності даного дебітора (1 бал), немає інформації (0 балів);

3-й критерій – є можливість отримання коштів через суд (0 балів), немає такої можливості (1 бал).

У таблиці наведено роз'яснення отриманих результатів.

Таблиця

Визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів

Можливі варіанти	Необхідність нарахування резерву сумнівних боргів
{1; 1; 1}	Треба нарахувати резерв сумнівних боргів, бо ймовірність отримання коштів дуже мала
{1; 1; 0}	Не треба, слід спочатку подати претензію, а потім позов у суд, а вже потім залежно від рішення суду прийняти відповідне рішення, тому що інакше це може бути розглянуто як умисне завищення витрат. Отже, коли позов до суду буде відхилений чи вже пройде строк позовної давності, тоді і слід нарахувати резерв сумнівних боргів
{0; 1; 1}	Необхідно виставити претензію, щоб почався термін позовної давності, але з нарахуванням почекати до 30 календарних днів прострочення, адже можливі зміни у фінансовому стані контрагента; якщо випадок стосується банкрутства, тоді можна з упевненістю нарахувати резерв сумнівних боргів
{1; 0; 1}	Треба подати претензію і вимагати оплати впродовж строку позовної давності, як тільки з'явиться можливість отримання коштів через суд, при відсутності реакції дебітора, подавати позов до суду, але нарахувати резерв сумнівних боргів не треба, адже це може бути розглянуто як умисне завищення витрат
{0; 1; 0}	Спостерігається відволікання коштів, що може стати причиною неплатоспроможності та нездатності розрахуватися за придбані товари, роботи, послуги, що вплине на основну діяльність підприємства
{0; 0; 0}	Суттєвих проблем немає, для виявлення конкретних неточностей необхідно проводити глибокий аналіз дебіторської заборгованості

Запропонована методика необхідності нарахування резерву сумнівних боргів була апробована на ТОВ "Укрнасоссервіс", що здійснює свою діяльність у галузі "Ремонт різного виробничого обладнання", вид економічної діяльності – ремонт машин спеціального призначення. На сьогоднішній день на даному підприємстві існує проблема щодо дебіторської заборгованості, у результаті чого спостерігається нестача готівки для розрахунків з кредиторами. Резерв сумнівних боргів при цьому не нараховується. Тому використання запропонованої методики є дуже доречним, адже допоможе встановити, чи є проблеми у даному напрямку, а якщо є, то як їх можна вирішити.

На третьому етапі визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів необхідно виконати аналіз діяльності підприємства за відповідними критеріями.

У результаті аналізу отримуємо варіант {0; 0; 0}. Це означає, що підприємство "Укрнасоссервіс", незважаючи на певні проблеми із дебіторською заборгованістю, не має необхідності нарахувати резерв сумнівних боргів.

Отже, запропонована методика є дуже легкою у використанні та дає відносно чіткі та обґрунтовані відповіді стосовно подальших дій підприємства. Перевагою цієї методики є те, що її можуть використовувати як малі, так і великі підприємства. На її основі можна прийняти управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю, що, у свою чергу, впливає на ефективність діяльності підприємства в цілому.

Таким чином, можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість – важлива складова діяльності підприємства. Її аналіз є необхідною частиною управління дебіторською заборгованістю зокрема і управління діяльністю підприємства в цілому. Особливого значення набуває облік і аналіз сумнівної дебіторської заборгованості. Від її наявності та частки залежить в цілому ефективність діяльності підприємства, але одразу нарахувати за нею резерв сумнівних боргів не завжди доречно, адже можна знайти варіанти отримання коштів з мінімальними витратами і таким чином покращити фінансовий стан. Вирішити цю проблему допомагає запропонована методика визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів, яку можуть використовувати як малі, так і великі підприємства. Дана методика дає точні та обґрунтовані пропозиції подальших дій керівництва підприємства. Отже, її використання сприятиме підвищенню ефективності управління дебіторською заборгованістю зокрема та ефективності діяльності підприємства в цілому.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є вдосконалення методики визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів та визначення пріоритетних методів нарахування резерву сумнівних боргів при різних умовах господарювання.

-
- Література:** 1. Дебіторська заборгованість: Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 10, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 № 237 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Громадянський кодекс України. – Х. : Одіссей, 2009. – 352 с.
3. Податковий кодекс України. – Х. : Одіссей, 2011. – 576 с.